

Verschenen in: *Archeologie in Limburg* 78 (1998), 61-62.

Uitpakken 2: Menselijke schedels uit de Maas bij Herten-Ool

Wim Hupperetz

Inleiding

In 1997 verwierf het Limburgs Museum van dhr. J. van Herten een collectie archeologische vondsten. Hieronder bevonden zich baggervondsten die afkomstig zijn uit Herten-Ool. De baggervondsten zijn gedaan in de jaren 1964 en 1967 en diverse voorwerpen uit deze verzameling zijn reeds eerder gepubliceerd. ⁽¹⁾

Onder deze vondsten bevinden zich een vijftal fragmenten van menselijke schedels die reeds eerder onderzocht zijn. Dit gebeurde in het kader van een grootschalig onderzoek naar de 'River Valley People'. ⁽²⁾ In het kader van dit project verschenen in de periode 1964-1992 diverse publicaties waarin menselijke schedels en beenderen werden onderzocht en gepubliceerd. ⁽³⁾

Dateringsmethoden

Bij het beschrijven van de grote hoeveelheden menselijke schedels en botmateriaal werden

in de eerste plaats allerlei kernmerken vastgesteld aan de hand van metingen. Hieruit konden soms leeftijd en geslacht worden vastgesteld. Daarnaast werd van een groot aantal objecten het aanwezige stikstof (N) en het fluor (F) gemeten. Hierbij ging men er vanuit dat de hoeveelheid stikstof en fluor kon leiden tot een relatieve datering. Vondsten die onder dezelfde omstandigheden werden gedaan en die dezelfde datering hebben, zouden een gelijke verhouding stikstof en fluor te zien moeten geven. Op basis van deze chemische analyses zijn globaal en onder voorbehoud dateringen gegeven voor het onderzochte materiaal.

De radiokoolstofdateringsmethode (C14-datering) gaat uit van het principe dat op het moment dat een organisme sterft de radioactieve isotoop C14 begint te vervallen in tegenstelling tot de normale koolstof (C12). De verhouding C12/C14 geeft inzicht in de absolute datering van een voorwerp.

Beschrijving en datering van de schedels

De vijf fragmenten van menselijke schedels dragen zijn anatomisch onderzocht.

De schedel HeO 1 is gedetermineerd als behorend bij een man van ongeveer 40 jaar oud. Verder is de schedel HeO 1 (fig. 1) ook nog onderzocht door de befaamde patholoog anatoom dr. J. Zeldenrust werkzaam bij het Gerechtelijk Geneeskundig Laboratorium van het Ministerie van Justitie. Dit schedelfragment droeg namelijk de sporen van geweld. Zijn onderzoek leidde tot de conclusie dat de beschadiging was veroorzaakt door 'een harde slag of stoot met een hard voorwerp van betrekkelijk beperkte afmetingen'. (4)

De schedel HeO2 is gedetermineerd als afkomstig van een (vrouwelijk?) individu van ongeveer 35 jaar oud. Voor het overige gaf alleen het schedelfragment HeO 6 een aanwijzing voor de leeftijd: 30-35 jaar.

nr.	inv. nr.	N	F	C14 datering	geslacht	leeftijd
HeO 1	L 3801	4.30	0.07	1120 +/- 50 BP	man	c. 40
HeO 2	L 3802	4.18	0.08	4750 +/- 50 BP	vrouw	c. 35
HeO 3	L 3804	3.48	0.14	-	-	-
HeO 4	L 3805	3.58	0.14	-	-	-
HeO 6	L 3803	3.86	0.15	-	?	30/35

Fig. 2 Overzicht van de menselijke schedelfragmenten uit Herten-Ool.

De menselijke schedelfragmenten werden op basis van een vondst in situ (te Bunde) gedateerd in het het laat-Pleistoceen en het begin van het Holoceen. (5) Dit staat ongeveer gelijk aan het laat-Paleolithicum en het Mesolithicum.

Uit de C14-datering (fig. 2) blijkt dat twee schedels dateren uit respectievelijk de Karolingische periode en het Laat-Neolithicum. (6) De dateringsmethode middels

stikstofbepaling is in dit geval niet geschikt om uitspraken te doen over de absolute datering van voorwerpen.

Interpretaties

De twee schedels zijn tevoorschijn gekomen bij baggerwerkzaamheden. Het is onduidelijk of hierbij begravingen, nederzettingen of anderszins zijn verstoord. Behalve dat vondsten van begravingen of nederzettingen zou betreffen, kan er ook nog voorzichtig gedacht worden aan andere verklaringen.

Het schedelfragment HeO 1 kan worden gedateerd in de periode 780-880. Met name aan het einde van deze periode zijn er in het Maasdal diverse invallen bekend van Vikingen; Dorestad werd in de periode 834-837 jaarlijks gebrandschat en ook in de decennia daaropvolgend vonden er diverse invallen plaats met voor het Maasdal als hoogtepunt het kampement te Asselt vanwaaruit de Vikingen in de jaren 881-882 de omliggende streken plunderden. ⁽⁷⁾

Mogelijk hangen de sporen van geweld op de schedel HeO 1 samen met deze invallen.

Rivervondsten, en dan met name zwaarden, worden vaak als rituele offergaven geïnterpreteerd. Naar analogie van deze metalen voorwerpen wordt nu ook gewezen op de mogelijkheid dat ook menselijke schedels en skeletonderdelen kunnen samenhangen met rituele offers. Recent onderzoek van menselijke resten uit de Maas bij Kessel (N-Br.) duidt erop dat ook deze vondstgroep ook in sommige gevallen in verband kan worden gebracht met rituele handelingen. ⁽⁸⁾ Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of dat hier ook een mogelijkheid is.

Noten:

1. Zie: J. van Herten, F.M.J. van der Steen (red.), *1000 jaar Herten 968-1968*, afb. 7; J.H.F. Bloemers, Archeologische kroniek van Limburg over de jaren 1973-1974, *PSHAL* 111, 7-51, 38-39; D. Stapert, Een Halbkeil uit Nieuwenhagen, *Archeologie in Limburg* 11 (1981), 9-12.
2. D.P. Erdbrink, C. Meiklejohn, J. Tacoma, River Valley People: Fossil human remains from Limburg Province in the Netherlands, *Proceedings Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen* (1975) C78, 3, 226-264.
3. Zie ook: D.P. Bosscha Erdbrink, C. Meiklejohn, J. Tacoma, River Valley People: additional fossil human material from deposits of the Meuse near Roermond (province Limburg) in the Netherlands, *Proceedings Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen* (1983) B86, 379-392; D.P. Bosscha Erdbrink, C. Meiklejohn, J. Tacoma, River Valley People: undescribed cranial and postcranial material from three localities, *Proceedings Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen* (1992), 149-158.
4. Brief van Dr. J. Zeldenrust 9-2-1973.
5. D.P. Erdbrink, C. Meiklejohn, J. Tacoma, River Valley People: Fossil human remains from Limburg Province in the Netherlands, *Proceedings Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen* (1975) C78, 3, 262.
6. De C14-datering werd uitgevoerd door het Centrum voor Isotopen Onderzoek te Groningen (met dank aan dr. ir. J. van der Plicht).

7. J. Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, London 1995, 54-61, 64-65.

8. M. Ter Schegget, Late Iron Age human skeleton remains from the River Meuse, Kessel: A River Cult Place? in: F. Theuws, N. Roymans (eds.), *Land and Ancestors. Cultural dynamics in the Urnfield period and the Middle Ages in the Southern Netherlands*, Amsterdam Archaeological Studies 4 (in druk).